

סביבה מותאמת

אוגדן הנחיות והמלצות לתכנון וארגון הסביבה
(הפיזית) עבור אדם עם מוגבלות

מאי 2024

נערך על ידי

אהודה-גמליאל אדוה

מנהלת תחום מומחיות בסוגי מוגבלויות

בוכריס חגית

מנהלת תחום תכניות ייחודיות

”השביל הזה מתחיל כאן

לא סלול, לא תמיד מסומן

השביל הזה מתחיל כאן...” (אהוד בנאי)

בתקווה שהאוגדן יסייע בסלילת הדרך

ליצירת הסביבה המותאמת,

בכדי שכולם יוכלו ליהנות יחד מהשביל

תודה מייוחדת על ליווי, ייעוץ, משוברים ודיוקים:

יעל שידלובסקי-פרס, מרפאה בעיסוק ראשית
כרמית כהנא, פיזיותרפיסטית ראשית
מיראל חוראני, מנהלת תחום עו"ס, דיור
מרב אבירן, מנהלת תחום מעונות פניה, דיור
תמר שלם, מנהלת תחום דיור תומך
רחל סרי, מנהלת תחום שילוב בתעסוקה בקהילה

מארק שמיס, מנהל אגף בכיר הערכה, הכרה
ותוכניות
דר' טלי בורלא, מנהלת שירות הערכה והכרה
דר' אילנה גלייטמן, מנהלת שירות רש"ט
דר' אסתי גולדבלט, מנהלת תחום מוגבלויות שמיעה
נעמה שביט, מנהלת תחום פיתוח ידע והכשרת כוח
אדם

תוכן עניינים

עמוד	הקדמה
3	
עמוד 4	1. כללי – תכנון סביבה וחיבתה
עמוד 4	2. עקרונות מנחים בתכנון התאמת סביבה
עמוד 5	3. המלצות ודגשים
עמודים 7-12	4. סוגי התאמות סביבה
עמוד 7	א. (עקרונות להתאמת סביבה?) עבור מקבלי שירות עם אוטיזם ו/או קשיים בוויסות חושי
עמוד 7-8	ב. עבור מקבלי שירות עם מוגבלות בראייה.
עמוד 8-9	ג. עבור מקבלי שירות עם לקויות בשמיעה
עמוד 9	ד. התאמות קוגניטיביות
עמוד 9-10	ה. עבור מקבלי שירות עם מוגבלות מוטורית
עמוד 10-11	ו. עבור מקבלי שירות עם מאפיינים של התנהגות מאתגרת
עמוד 11-12	ז. ארגון סביבת החיים – עבור מקבלי שירות עם תסמונת פיקה
עמוד 13	5. מקורות
עמודים 14-18	6. נספחים
עמוד 14-16	נספח א': מתווה תוכניות אישיות : שאלון סביבה + רקע והנחיות למילוי מתווה תוכניות אישיות
עמוד 17-18	נספח ב' : תכנון סביבה לאכילה נכונה (מתוך חוברת אכילה והאכלה)

הקדמה

חזון מינהל מוגבלויות הינו לקדם ולשפר את איכות חייהם ורווחתם של אנשים עם מוגבלות. חזון זה נסמך על אמנת האו"ם לזכויות אנשים עם מוגבלות המכירה בכך ש"מוגבלות נובעת מיחסי גומלין בין אנשים עם לקויות לבין מחסומים של גישה ושל סביבה. מחסומים אלו עלולים לעכב את השתתפותם המלאה ובת-התועלת בחברה ואת השוויון עם אחרים".

בהתאם לרוח זו מבקש המינהל לספק מענה לצרכיו של האדם באופן שיאפשר לו לחיות את חייו בעצמאות מרבית, בפרטיות ובכבוד מתוך מיצוי של מלוא יכולותיו. דבר אשר בא לידי ביטוי גם בחוק שירותי הרווחה לאנשים עם מוגבלות- תשפ"ב 2022. ברוח זו, עולה חשיבות התאמת הסביבה ועיצוב שירותים לאנשים עם מוגבלות. לשם כך יש להתייחס למאפיינים אישיים, תפקודיים ומאפיינים נוספים של מקבל השרות, זאת לצד התאמות הנדרשות בסביבה הפיזית והאנושית.

סביבה מוגדרת בספרות כחלל פיזי שבו נוצרים יחסים ואינטראקציות בין כל הגורמים השוהים בו. מכאן סביבה הינה שם כולל לסביבה פיזית ואנושית, חשוב כי תהייה מותאמת ליכולות הפיזיות, השכליות והרגשיות של האדם עם המוגבלות.

האוגדן מיועד עבור מסגרות המינהל. מטרתו לסייע לאנשי הצוות במסגרות ולספק להם כלים להתאמות הנדרשות בכדי לייצר סביבה מאפשרת, מותאמת ומונגשת לצרכיו הייחודיים של האדם עם המוגבלות.

מסמך זה מאגד את עיקרי ההנחיות והמלצות מתוך פרסומים שונים שהופצו בשנים האחרונות ע"י מינהל מוגבלויות ובו התמקדות בהיבט של תכנון והתאמת סביבה.

חשוב לציין כי החוברת אינה מהווה תחליף להנחיות וההמלצות המקצועיות המלאות המופיעות בתדריכים המפורטים ברשימת המקורות. מומלץ מאוד לקרוא גם אותם.

1. כללי – היבטים בתכנון סביבה לאדם עם מוגבלות

מודל ה-ICF, מגדיר, מעריך וממפה את מצבו של האדם, בהתייחס לתפקודו ולמוגבלותו בשלושה ממדים: גוף, פעילות והשתתפות, שם דגש על מערכת הגומלין בין הפרט וסביבתו, המשפיעה על איכות חיי האדם¹. מכאן עולה חשיבות ההקשרים הסביבתיים, המתוארים כתנאים הפיזיים והחברתיים שבהם חי האדם. תנאים אלו כוללים בין היתר את מרכיבי הסביבה הבנויה, הסביבה החברתית והעמדות החברתיות.

סביבה, עפ"י המודל, היא כל מה שחיצוני לאדם ומשפיע על תפקודו, כגון הסביבה האנושית (הכוללת עמדות אנשי המקצוע רמת הידע וההכשרה שרכשו וכו') והסביבה הפיזית. בהקשר זה, לתנאי הסביבה של האדם משמעות רבה ביותר, היות והם יכולים לאפשר או להקשות על התפקוד בפעילויות שונות של האדם, כך לדוגמה כיסא הגלגלים משוכלל ככל שיהיה, יתקשה לנוע בתנאי סביבה כגון חולות מדבר או שלג. כלומר, עזרי שיקום יוכלו לסייע אם ההנגשה הסביבתית תאפשר את התפעול שלהם.

ברור איפה, כי תכנון והתאמת סביבה מהווים חלק מתכנון התערבות הוליסטית הכוללת: מענה טיפולי, התנהגותי, תרופתי או תקשורתי-פונקציונלי. לכן תכנון סביבה מיטבי עשוי לספק מענה למרבית האתגרים, לסייע במניעת מצבי סיכון ולשרת בסופו של דבר, את כלל ציבור המשתמשים (צוות ומקבלי השירות).

התאמת הסביבה תעשה בהתאם לחוקים ולתקנות הנגישות העדכניים,
וככל הניתן בשיתוף עם מקבלי השירות במסגרת.

כאמור התאמות הסביבה משתנות מאדם לאדם, וכדי לבצע התאמה מיטבית יש להכיר את האפשרויות השונות ואת העקרונות העומדים בבסיס התאמות אלו. מטרת אוגדן זה להציג הנחיות והמלצות בנושא.

2. עקרונות מנחים בתכנון והתאמת סביבה

א. תכנון סביבה עבור אוכלוסייה עם מוגבלות יעלה בקנה אחד עם דרישות החוק ותקנות המדינה בהיבט של נגישות המבנים ונגישות השירות – ראו [חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח-1998 ותקנותיו](#).

ב. תכנון ועיצוב סביבה יעשה תוך שמירה על כבודו ופרטיותו של האדם, ומתוך יחס אדיב ומכבד, המאפשר קבלת השירות בעצמאות ובאופן שוויוני, אשר יכלול גם שמירה על בטיחותו הפיזית והרגשית של האדם.

ג. תכנון ועיצוב סביבה יעשה בשותפות עם מקבל השירות כחלק מהתפיסה כי מקבל השירות עומד במרכז ההחלטות כשותף פעיל, מתוך ההבנה כי מקבלי שירות שונים עשויים להזדקק להתאמות שונות, ומתוך רצון לאפשר הזדהות ותחושת שייכות למקום.

¹ דניאל, נ' (2018). המודל הביופסיכוסוציאלי (ICF) ושירות מוכוון אדם. מינהל מוגבלויות-משרד הרווחה.

ד. שאלון סביבה: כחלק מתהליך ההערכה ואיסוף המידע לקראת בניית תכנית לניהול סיכונים, יש למלא שאלון סביבה בהתאם למתווה תכניות אישיות (נספח א').

3. המלצות ודגשים

חלק זה מכיל רשימה של עיקרי הנגשות והתאמות כלליות, שמטרתן לייצר מרחב מותאם לאנשים עם מוגבלות. חשוב להדגיש כי יש לבצע העמקה והתאמה נוספת בהתאם למאפייני מקבל השירות הנובעים ממאפייני לקות ומאפיינים נוספים, כפי שיפורט בהמשך.

תכנון וארגון סביבה נכונה מצריכים התחשבות בתנאים ובמאפיינים רבים המהווים חלק חשוב מסביבת המחיה. ביניהם המרחב, המעברים, המרווחים, החלל הייעודי, האוויר, הצבעים, סידורי התאורה, רעש הרקע, סידורי האכלה, הבטיחות והבריאות, סידור הריהוט הייעודי והציוד.

- בהתאמת מעברים יש לדאוג כי המעבר יהיה רחב דיו, חופשי ממכשולים, בטוח וברור.
- ניידות בטוחה מאופיינת בדרכי גישה ישירות וקצרות למקומות ואזורים שונים במבנה ויצירת מעברים מונגשים ובטוחים במבנה ובחצר. יש לוודא כי הריצוף מחומר מונע החלקה באיזורים שימושיים ובחללים רטובים.
- יש להקפיד על מרחבים שיאפשרו פרטיות של מקבל השירות בזמן קבלת טיפול (מקלחת, החלפה בחדר נפרד וייעודי, טיפול סיעודי וכו').
- יש להקפיד על ציוד תואם גיל ובמתחמים פרטיים על ציוד התואם להעדפה האישית של מקבל השירות.
- יש ליצור מקומות המאפשרים התנתקות ורגיעה בתוך המסגרת. כגון מרחבים פרטיים ומנותקים מהכלל לאדם שזקוק לחלל שקט מדי פעם. יחד עם זאת, שיהיו פתוחים ונגישים עבור מקבלי השירות.
- יש לייצר מרחבים לתנועה בתוך ומחוץ למבנה המסגרת. התנועה חיונית להתפתחות החברתית והפיזית כאחד. ההפסקה והפעילות הפיזית הינן מרכיבים חשובים בשגרה היומית של מקבלי השירות. חשובה גם היציאה החוצה וחשיפה מבוקרת לשמש.
- מומלץ לשלב טבע וצמחייה בתחום המבנה, דבר התורם לבריאות הפיזית והנפשית של מקבלי השירות. נוכחותו של הטבע גם בחצר מוסיפה לתחושת הביטחון האישי.
- מומלץ לייצר חיבור וקשר עם החוץ ע"י ובהתאמה למאפייני מקבלי השרות במסגרת (כגון הגדלת שטחי החלונות, התאמת גובה החלונות עבור מקבלי שירות סיעודיים, תכנון פינת הישיבה מול החלון וכו').
- החצר צריכה להציע גם מקומות המאפשרים תהליכי חברות שונים: מקומות שיחה ומפגש שקטים, מוצלים ומוגנים, מקומות שמאפשרים שקט והתבודדות מבוקרת, מקומות מפגש לקבוצות קטנות; פינות מקבץ לפעילות משותפת לקבוצות קטנות וגדולות.
- יש לשתף את מקבלי השירות בטיפול המבנה והחצר הסובבת אותו ובהחלטות לגבי השימוש בסביבה הפיזית ובמתקניה. מהלך זה עשוי לעודד ולהגביר רגשות של שייכות, אכפתיות וקהילתיות, ושמירה על הקיים. תחושות אלו יקדמו בין היתר התייחסות חיובית אל המסגרת, הבניין ומתקניו.

- יש לזכור כי סביבה מטופחת, נקייה ומסודרת הינה רכיב חיוני בתחושת הרווחה והשלמות של האדם (Well being) השווה בה.

ציוד וריהוט

- יש להתקין פתרונות למניעה ובידוד רעשים.
- יש לדאוג להתקנת תאורה חיצונית ופנימית מתאימה.
- יש להקפיד על חומרים שאינם מתקלפים או מתפרקים ואינם רעילים.
- מומלץ להתקין סוכך או וילון לחלונות.
- יש להקפיד על ציוד תואם גיל, תרבות, העדפה אישית.
- כיסאות -יש להתאים באופן ספציפי לכל אדם.
- רצוי שהריפוד של הרהיטים יהיה מבד רחיץ וקל לניקוי.
- מומלץ כי במתחמי פעילות ואכילה, השולחנות יהיו מודולריים וניתנים לצירוף לאורך ולרוחב עם פתרון לחיבור יציב בין השולחנות.

אכילה והאכלה²

- יש לשים לב לממדי המקום והפרופיל תפקודי של מקבלי השירות שיאפשר מעבר בטוח בין השולחנות והכיסאות .
- יש לשים לב לסידורי האכלה והעזרים כגון : מגשים, עגלות מזון וכדומה.
- יש לדאוג להתאמת סביבת אכילה והמאכלים ליכולות המוטוריות והסנסוריות.
- יש לדאוג לכיסאות לצוות המסייע בהאכלה. הכיסא צריך להיות מתכוון בגובה, על גלגלים, עם תמיכת גב נמוכה.

בטיחות

- הערה : הקפדה יתרה נדרשת עבור מקבלי שירות עם רמות תמיכה גבוהות או עם התנהגות מאתגרת.
- יש לוודא שאין מכשולים פגמים מפגעים או ציוד שעלול להיות מפגע בתוך המבנה ומיחוצה לו (חצר, גינה וכד').
  - יש לחבר או לקבע ריהוט קבוע כגון ארון לקיר או לרצפה. ולחלופין לעשות שימוש בריהוט מחומר כבד יחסית למניעת הנפה וזריקה.
  - יש לשקול שפינות ריהוט תהיינה מעוגלות.
  - יש לשקול להתקין מעקות וגדרות גבוהים מהתקן הרגיל, סורגים או סגירת חלונות במידת הצורך.

² ישראל, סי' אספולר ש', שידלובסקי פרס י', כהנא כ', קורנברוט פ', גת מ' ואבו סנא ה' (2017). (2017). חוויית האכילה והאכלה : חוברת הדרכה לטיפול באנשים עם מוגבלות. משרד הרווחה וקרן שלם. ראה פירוט נוסף בנספח ב'

4. סוגי התאמות סביבה

א. עבור מקבלי שירות עם אוטיזם ו/או קשיים בוויסות חושי³

קליטת גירויים מהסביבה מתבצעת באמצעות חושים שונים ועיבוד המידע מאפשר הסתגלות לסביבה. רוב האנשים עם אוטיזם (עד ל 90% על פי נתונים שונים) חווים רגישות יתר, תת רגישות בחוש אחד או יותר או חיפוש חושי. תגובתיות יתר יכולה להוביל לניסיון להימנע מהגירוי, תת תגובתיות תוביל לחיפוש אחר הגירוי וחיפוש חושי יכול להוביל לתשוקה שאינה יודעת שובע לגרייה חושית ועיסוק בפעילויות המעצימות את משך הגרייה החושית. מכאן, תגובתיות חושית לא מווסתת עשויה להוביל להתנהגות של הימנעות, רתיעה או התנהגות מאתגרת. לכן מומלץ ליצור תנאים שבהם ניתן לווסת ולארגן את הגירויים בכדי להקל על האדם השוהה בסביבה זו. כאן הכוונה לתכנון הנקרא "ארכיטקטורה סנסורית". ארכיטקטורה סנסורית מתייחסת לתשומת לב ותכנון של שלל היבטים, הכוללים בין היתר התייחסות לרעש, מאפייני התאורה, מידת הצפיפות והמרחב האישי, אלמנטים הקשורים למגע, ריח, כמו גם התייחסות להפחתת עומס ומתן תמיכה חזותית בשילוב עם סדר יום מותאם.

להלן המלצות ורעיונות לעיצוב סביבה הנגזרים מארכיטקטורה סנסורית:

- שימוש בחומרים עמידים ובמגוון טקסטורות.
- אקוסטיקה איכותית, ספיגה/ בלימה של רעש.
- תאורה בגוון חם ולא מסנוור, וויסות תאורה בחלונות ומרחב.
- לעיתים מומלץ להפחית עומס של פריטים.
- מומלצים צבעים שקטים (פסטל) בעיצוב המבנה והריהוט.
- חצר ומבואה - אזורי המתנה מוגנים; מעבר רך בין חוץ לפנים.
- אוריינטציה במרחב - שלטים, שבילים מסומנים.
- ציוד - שימוש בערסלים, נדנדות, טרמפולינה.
- יצירת מרחבים נפרדים המסייעים לוויסות עצמי.

ב. עבור מקבלי שירות עם מוגבלות בראייה⁴

- שני עקרונות בסיסיים יכולים לסייע לאנשים עם מוגבלות בראייה בהנגשת הסביבה:
1. עיקרון הקביעות: קביעות עצמים מאפשרת לאדם עם מוגבלות בראייה לדעת היכן נמצא כל פריט.
  2. עיקרון הניגודיות- (contrast): הבלטה של פריטים באמצעות 3 אופציות:
    - א. צבע מנוגד לצבעים אחרים (אבחנה בין דמות לרקע).
    - ב. תבליטים מיחושיים המאפשרת לחוש את הסביבה.
    - ג. הגדלה המאפשרת לראות חפצים כשיש שרידי ראייה.

³ בן חי, א' (2020). רצף האוטיזם - תדריך מאפיינים, נתונים והתאמות נדרשות. מינהל מוגבלויות- משרד הרווחה.

⁴ שטמן מאיר, מ' (עורכת) (2019). איך לסייע לאנשים עם מוגבלות בראייה. מינהל מוגבלויות- משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

מתוך עקרונות אלו נגזרו ההמלצות הבאות:

- תאורה משמשת אמצעי משמעותי לאדם עם מוגבלות בראייה על מנת שיוכל לנצל בצורה אופטימלית את שרידי הראייה. לכן יש לעשות שימוש מושכל בתאורה.
  - יש לשים לב שהתאורה לא תהיה רבה מידי וישירה על מנת למנוע סנוור ולאפשר שימוש בשרידי הראייה הקיימים.
  - יש להקפיד כי התאורה לא מרצדת, מסנוורת או בוהקת.
  - יש להקפיד על תאורת לילה.
  - יש להקפיד על הצללה למניעת סינוור.
- חשוב לצבוע בצבע ניגודי במיוחד פתחים ומעקות.
- יש לבצע סימון באמצעות ניגוד מישושי (מדובר בסימון אוניברסלי - בינלאומי שקובע מתי לסמן באמצעות בלטים עגולים ומתי באמצעות פסים. יש לעבוד בצמידות לכללים אלה).
- הכוונה תבוצע באמצעות מישוש, שילוט בולט וחיווי קולי, סימנים לאזהרה וסימנים מובילים.
- יש להתקין מעקה בפתחי כניסות לחדרים, לפני מדרגות ולפני מכשולים שאינם ניתנים להסרה.
- הנגשה אל המבנה ובתוכו תתבצע באמצעות צבע ניגודי בפתחים, במתקנים ובריהוט.
- יש לשמור על מיקום קבוע של ריהוט וחפצים במבנה.
- בכל שינוי/תזוזה של הריהוט, יש לתאר למקבל השירות את מערך הריהוט החדש בחדר.
- בנוסף מומלץ תיווך הסביבה בעזרת תקשורת מילולית.
- יש להימנע מהשארת מכשולים - (כגון דלתות פתוחות למחצה או חפצים על הרצפה במיוחד לא במקומות שמטבעם נועדו למעבר חופשי כמו מסדרונות ופתחים).
- מומלץ שימוש בחפצים בעלי מרקם וגודל שונה וסימון של פריטים עם חומר מישושי שמאפשר זיהוי תחושתני.
- יש להקצות מקום ותנאים לשהייה של כלב נחייה (כאשר רלוונטי).
- מומלץ להיעזר בטכנולוגיה מסייעת לצורך התאמת הסביבה כגון שלט המכוון את האדם ביציאה ממעלית לגבי כיוון היעדים בסביבתו.

ג. עבור מקבלי שירות עם מוגבלות בשמיעה⁵

- אנשים עם מוגבלות בשמיעה מהווים אוכלוסייה מגוונת הן מבחינת אופנות התקשורת (שפת סימנים או שפה מדוברת), הן מבחינת שימוש בעזר שמיעתי (כגון מכשיר שמיעה, שתל שבלול ועוד) והן מבחינת הזהות התרבותית (לדוגמה: חרש, כבד שמיעה).
- עיצוב הסביבה יתבצע בהתאם למאפייני מקבלי השירות ולפי המתחייב מתקנות נגישות השירות.
- מומלץ להתקין פעמון דלת נגיש לחרשים וכבדי שמיעה. (במקום בו מותקן פעמון דלת ראשית יותקן גם פעמון אור, שידלק עם צלצול פעמון הדלת. במקום בו יש קודן יהיה חיווי ויזואלי צמוד).

⁵ שמיס, מ', גלייטמן, א' וטילוביץ-לוי, ש' (2021). התאמות והנגשות בהתאם למאפייני הלקוח. מינהל מוגבלויות – משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים.

- מומלץ לתת דגש על הנגשה אקוסטית כגון התקנת וילונות בולעי גלי קול, המפחיתים הדהוד, כיסוי רגלי רהיטים בגומי, רצפה רכה ועוד.
- מומלץ להתקין תקרה ומחיצות אקוסטיות למניעת רעשים.
- מומלץ להתקין לולאת השראה במבנה.
- בחדר הלמידה או הפעילות מומלץ להתקין ולהשתמש במערכת FM.

ד. התאמות קוגניטיביות⁶

אנשים עם מוגבלות קוגניטיבית מתמודדים עם הקושי הנובע מהנמכה, ביחס לנורמה, ביכולת לבצע תהליכים המערבים חשיבה, למידה ולרכישת ידע וכן על היכולת שלו לפעול ולהתנהל באופן עצמאי בתחומי חיים מרכזיים. קיים גיוון רחב בהגדרות הקליניות של ליקויים קוגניטיביים ואנשים יכולים להיות שונים מאוד ביכולות שלהם. מדובר בטווח רחב של יכולות ולכל אחד ואחת גם אישיות הייחודית לו.

- פשוט לשוני והנגשה קוגניטיבית⁷ - על הסביבה להיות מונגשת מבחינה קוגניטיבית. ניתן למשל לתווך באופן מונגש את סדר היום המצופה, ליצור לוחות תקשורת מוסמלים עם הבעת רגשות במגוון המותאם לאדם (כולל מגוון רחב של רגשות כמו תסכול, כעס ועצב לצד רגשות שמחה ורוגע), שילוט בפשוט קוגניטיבי וכו'.
- על החומרים המונגשים קוגניטיביים להיות כתובים בלשון פשוטה ובמשפטים קצרים.
- יש להימנע משימוש במילים בסלנג, להימנע משימוש במשפטים עם כפל משמעות או שימוש בראשי תיבות.
- לצורך התמצאות במרחב, יש להיעזר בסימון באמצעות סמלים, תמונות, שבילים או באמצעים קוליים. חשוב במיוחד להקפיד לסמן מעברים וכניסות, וזאת בהתאם לצרכים וליכולות של מקבלי השירות.
- יש להקפיד על התאמה ודיוק של גירויים כגון רעש, אור, ריבוי פריטים וכדומה וזאת בהתאם לצרכים הייחודיים של מקבלי השירות, אשר לעיתים נובעים מאפיון המוגבלות.
- יש להתקין בעזרת אנשי מקצוע עזרים מסייעים בהתאמה לצרכי מקבלי השירות.

ה. עבור מקבלי שירות עם מאפיינים/מוגבלות מוטוריים⁸

מקבלי שירות עם מאפיינים/מוגבלות מוטוריים זקוקים להתאמות והנגשות פיזיות לצורך ניידות ותפקוד יומיומי. עלינו לוודא כי התאמת הסביבה הפיזית, מבטיחה צמצום סכנות ומתן הנגשות אשר יקלו על ההתנהלות בסביבה ויאפשרו התניידות עם אמצעי העזר (כיסא גלגלים/הליכוניים וכו') באופן עצמאי ככל האפשר וללא הגבלה שנובעת מגורמים סביבתיים.

⁶ ראה 5

⁷ פרנק, ע' (עורכת) (2020). יצירת קשר עם אדם עם מוגבלות קוגניטיבית. מינהל מוגבלויות-משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

⁸ ראה 5

- נדרשת הקפדה יתרה על הנגשת שבילי הגישה למבנה, התקנת מעלית/ מעלון, רמפה לכסא גלגלים המגשרת על הפרשי הגובה, הרחבת פתחים כדי מעבר כיסא גלגלים, התקנת שירותי נכים, הקצאת חניות נכים וכד', ובהתאם לתקנות הנגישות.
- התקנת מעקי בטיחות ומאחזים.
- יש להקפיד על מעקב אחר מפגעים בדרך שעלולים לסכן את מקבל השירות (כגון פגם בריצוף, שורשי עצים וכו'). יש לוודא שהריצוף ללא הפרשי גבהים.
- מומלצת הנמכת ארונות מטבח/כיור/קפיטריה המתאימים לגובה הכיסא.
- מומלץ להנמיך את גובה המתגים והשקעים לגובה מותאם למקבל שירות המתנייד על כיסא גלגלים.
- בחדרי רחצה מומלץ ליצור גישה נוחה לכיור, ללא ארון מתחתיו באופן שאפשר כניסה לאדם הנעזר בכיסא גלגלים.
- מומלץ להתאים מקומות מנוחה (כמו פינות ישיבה או ספסלים) המותאמים לכיסאות גלגלים.
- מומלץ להתאים עזרים לגישה לארונות בגדים וכדומה. עבור מקבלי שירות עם מגבלה בגפיים עליונות מומלץ לבחור 'ארונות חכמים' שנפתחים במגע קל.
- מומלץ להתקין ידיות שיאפשרו אחיזה במשיכה קלה על ידיות אינטגרליות.
- יש להימנע משטיחים המקשים על הניידות בכיסא גלגלים ועלולים להיות מסוכנים עבור מקבלי שירות עם מוגבלות בהליכה.
- יש להתאים עזרים לניידות באמצעות אדם המוסמך כגון פיזיותרפיסט או מרפא בעיסוק.
- מומלץ שהמבנה יהיה במפלס ישר ככל האפשר (ולא הימנע ממקומות עם מפלסים ומדרגות).

הערה: קיימת זכאות להנגשות בבית באמצעות קופות החולים ומשרד הבריאות והן כוללות, בין היתר, הרחבת פתחים והתאמתם למעבר כיסא גלגלים, שינויים בחדרי רחצה ושירותים, התאמות במטבח, בניית שבילי גישה ומשטחי גישה (רמפות) והתקנת מעקות, תמיכות ומעלונים.

1. עבור מקבלי שירות עם מאפיינים של התנהגות מאתגרת⁹

הגישות המקובלות כיום להתמודדות עם התנהגות מאתגרת רואות בהתנהגות כתגובה לגירוי (פנימי או חיצוני), על כן התמודדות אפקטיבית לתסמינים התנהגותיים משמעותיים היא טיפול המשלב התערבויות חברתיות וסביבתיות.

⁹ פרנק, ע' ובוכריס, ח' (2022). כלים ותהליכים לזיהוי, מניעה ומענה במצבי התנהגות מאתגרת מסכנת. מינהל מוגבלויות – משרד הרווחה והביטחון החברתי.

חשוב מאוד לאפיין את התנאים הסביבתיים בהם שהה האדם בעת גילוי ההתנהגות המאתגרת בהתייחס להיבטים בסביבה, יש לשאוף לארגון מראש של הסביבה - במקרים רבים ניתן למנוע משברים בהתהוותם ע"י שינוי התנאים הסביבתיים, העלולים לתרום למצב המשבר בפרט היות וביטויים מסוימים של התנהגות מאתגרת מתקשרים לקושי בוויסות ועיבוד חושי-רגשי.

חשוב לשאול

האם יש בסביבה גורמים מעוררים כלשהם הסוללים את הדרך לגילויים של תוקפנות?
במידה וכן - מה ניתן לעשות ואיך ניתן לשנותם?

- באופן עקרוני, יש לפעול ליצירת סביבה בה קיימים חללים מאווררים עם אור טבעי או תאורה מלאכותית שאינה מרצדת.
- שימוש בצבע וגוון מותאמים - לצבע ולאופן השימוש בו יש השפעה על האנשים, על גירויים, על עוררות ועל אופן הביצוע של המטלות ושיגרת הפעילות והטיפול. צבעים חמים, כגון אדום וצהוב, נתפסים כצבעים מעוררים יותר, לעומת צבעים קרים, כדוגמת ירוק וכחול, הנתפסים כצבעים מרגיעים.
- חומר ומרקם של החלל והריהוט בו - בדים ורהיטים יהיו מחומר נעים למגע, כגון בדים רכים, נושמים, סופגי לחות.
- הגנה - הגנה על האדם מאלמנטים המועדים לפגיעה, כדוגמת ארונות בולטים. יש לוודא שהריהוט בטיחותי, בעל פינות מעוגלות ויציב. על הארונות/מדפים להיות מקובעים לקירות. בנוסף יש להשתמש בחומרים עמידים במקומות מועדים לפגיעה, כמו חדרי שירותים.
- כאשר הסביבה מתוכננת מחללים שונים וזמינים לבחירת האדם כמו חצר פעילות לאנשים עם צורך בפרטיות ורגיעה במהלך היום כולל חדר/פינה שבה יש תנאים להתנתקות היא תהיה מוגנת ללא צורך בהגבלת חופש התנועה.
- תכנון מרחבי של החצר, תוך מניעת ריכוזם של אנשים במוקד יחיד, ימנעו מצבי חיכוך העלולים לגרום למעשי אלימות. מגוון אפשרויות תנועתיות היוצרות מסלול תנועתית המושך לפעילות פיזית נורמטיבית, תורם להרגעה ולהוצאת אנרגיה.
- בניית סדר יום מותאם המשלב עשייה ופעילות לצד תנועה ותרפיה.
- חצר מותאמת לצורך רגיעה: חצר המיועדת לפעילות מוגנת. החצר המיועדת לצרכים אלו תהיה ייעודית לצרכי המשתמשים בה ויישמר העיקרון המאפשר קשר עין לשמירה על בטיחות מקבלי השרות הנמצאים בחצר זו. בחצר יהיו: פינות ישיבה מוצלות, משטחי גומי בטיחותי ביציקה. מתקנים עם הנגשה פיזית מותאמת למשתמשים. מתקני חצר מותאמים כגון: נדנדות קן לציפור, ערסלים מותאמים (לבחירה עפ"י היכולות המוטוריות של מקבלי השירות).
- יש להתקין מגן על אמצעים טכנולוגיים כגון: טלוויזיה ומחשב.
- במקרים בהם אנשים מסתובבים בלילה ועלולים לגרום נזק לעצמם ו/או לאחרים רצוי להיעזר בטכנולוגיה מסייעת שאינה מגבילה כמו: גלאי נפח וכד'.

ז. ארגון סביבת החיים – עבור מקבלי שירות עם תסמונת פיקה¹⁰

תסמונת פיקה היא הפרעת אכילה המוגדרת כבליעה מתמשכת של חומרים לא אכילים, לאור זאת התסמונת עשויה להיות בעלת השלכות מסכנות חיים.

ארגון הסביבה ומציאת סביבה מותאמת, הינם המפתח להתמודדות עם הסיכונים הכרוכים ממאפייני התסמונת, לכן חשוב להכיר ולבחון מבעוד מועד את סביבת חייו של האדם עם תסמונת פיקה, כפי המפורט בתדריך ניהול טיפול באנשים עם פיקה.

חשוב כי סביבת החיים תהיה "נקייה וסטרילית" עד כמה שניתן. יש לבדוק בהתאם לסדר היום של מקבל השירות את כל סביבות חייו - את חדרו, דירתו, החצר אליה יוצא, שירותים ומקלחת וכד' ולהרחיק פריטים שעשויים להיות מוכנסים לפה ולהיאכל. לדוגמא- להקפיד על פחים סגורים, חצר נקייה, ללא פירות או עלים, הימנעות משימוש בנעצים או ברגים בקירות, הרחקת חוטים או חבלים וכן הימנעות מחפצים קטנים שניתן לבלוע.

• ריהוט, הושבה ומזרונים - מומלץ שימוש בחומרים עמידים שאינם ניתנים לקריעה או אכילה. הספוג עלול להוות סכנת חנק.

• מומלץ כי מטפל יסרוק את הסביבה טרם המעבר, לפני יציאה לחצר או במעברים מחלל לחלל, בניסיון לאתר גורמי סיכון ולהרחיקם.

במידה ויש מס' אנשים עם תסמונת פיקה, מומלץ לשקול שהות בסביבה משותפת שתאפשר גירויים מותאמים מחד, תוך שמירה על עקרונות של סביבה בטיחותית ונקייה מאידך וצוות מיומן בטיפול בהם.

• מומלץ לשלב מרפא בעיסוק בבחינת סביבה מותאמת ובהתאמת הסביבה עם גירויים מותאמים.

• התייחסות לסביבה בה שוהה האדם (חדרו, החצר אליה יוצא וכד') יש לבדוק מהי הסביבה הבטוחה ביותר עבור האדם וכן מהי הסביבה שהותאמה לו והיא "נקייה מסיכונים" וכוללת גירויים מגוונים, כדוגמת נדנדות מסוגים שונים וכד'.

• בתוכנית האישית יצוינו חללי הפעילות והסביבות שהותאמו לאדם ובהן הוא צריך לשהות בהתייחס לסדר יומו. לדוגמה: חלל/ חצר פעילות לאנשים עם תסמונת פיקה תהיה נקייה לחלוטין מחפצים העלולים להזיק למקבלי השירות.

• יש לבנות תוכנית ניהול סיכונים מפורטת ומדויקת בהתאם לסדר יומו של האדם.

¹⁰ שידלובסקי – פרס, י', בן דור נ', פרנק, ע' ויוסף, ח' (2017). תדריך ניהול טיפול באנשים עם תסמונת פיקה. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

מקורות

בן חי אולגה (2020) **רצף האוטיזם - תדריך מאפיינים, נתונים והתאמות נדרשות**. אגף בכיר הערכה, הכרה ותוכניות. מינהל מוגבלויות. משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

דניאל נילי (2018). **המודל הביופסיכוסוציאלי (ICF) ושירות מוכוון אדם**. אגף בכיר הערכה, הכרה ותוכניות.

דניאל נילי (2021). **מתווה תוכניות אישיות**. אגף בכיר הערכה, הכרה ותוכניות. מינהל מוגבלויות. משרד הרווחה והביטחון החברתי

ישראלי סיגל, אספולר שושי, שידלובסקי פרס יעל, כהנא כרמית, קורנברוט פרידה, גת מירב, אבו סנא הודא (2017) **חווית האכילה והאכלה: חוברת הדרכה לטיפול באנשים עם מוגבלות**. פורסם ע"י קרן שלם ואגף מש"ה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים

פרנק ענת (עורכת) (2020). **יצירת קשר עם אדם עם מוגבלות קוגניטיבית**. אגף הערכה, הכרה ותוכניות, מינהל מוגבלויות - משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

פרנק ענת ובוכריס חגית (2022). **כלים ותהליכים לזיהוי, מניעה ומענה במצבי התנהגות מאתגרת מסכנת**. אגף בכיר הערכה, הכרה ותוכניות. מינהל מוגבלויות. משרד הרווחה והביטחון החברתי.

שטמן מאיר, מירי (עורכת) (2019). **איך לסייע לאנשים עם מוגבלות בראייה**. אגף הערכה, הכרה ותוכניות. מינהל מוגבלויות - משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

שידלובסקי-פרס, יעל, בן-דור נילי, פרנק ענת ויוסף חיה (2017) **תדריך ניהול טיפול באנשים עם תסמונת פיקה**. אגף מש"ה, משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.

שמיס מארק, גליטמן אילנה וטילוביץ-לוי שרית (2021) **המלצות מרכזיות עבור התאמות והגשות בהתאם למאפייני לקות**. אגף בכיר הערכה, הכרה ותוכניות. מינהל מוגבלויות. משרד הרווחה והביטחון החברתי.

לקריאה נוספת

[חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח-1998 ותקנותיו](#).

[תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות \(התאמות נגישות לשירות תשע"ג – 2013\)](#)

[חוק שירותי הרווחה לאנשים עם מוגבלות – תשפ"ב 2022](#).

[ערכות הדרכה ותכנון - קרן שלם](#)

[אתר נגישות ישראל](#)

נספח א': מתווה תוכניות אישיות : שאלון סביבה +רקע והנחיות למילוי מתווה תוכניות אישיות

א. רקע :

שאלון נועד למילוי ע"י עו"ס המסגרת בשיתוף אנשי מקצוע נוספים , כגון : מרפא בעיסוק, קלינאי תקשורת ועוד.

השאלון מורכב מפריטים הלקוחים מחמישה עולמות תוכן מרכזיים שמגדיר מודל ICF :

1. **מוצרים וטכנולוגיה** : כל מוצר, מכשיר, ציוד או טכנולוגיה המשמשת או מעוצבת לצורך שיפור התפקוד של אדם עם מוגבלות, כולל : מוצרים/טכנולוגיה לשימוש אישי, לצרכי ניידות, תקשורת, תחבורה, צריכת תרבות פנאי וספורט, וכן לצורך מיצוי זכויות ושימוש בשירותים בקהילה.
2. **סביבה טבעית ושינויים מעשה ידי אדם בסביבה** : מרכיבים מעולם החי והדומם בסביבתו הטבעית של האדם וכן מרכיבי סביבה שהשתנו עקב התערבות אנושית, כולל : אוכלוסייה (מאפיינים, צפיפות וכד'), אירועי/אסונות טבע, אירועים/אסונות כתוצאה ממעשה ידי אדם, אקלים, איכות האוויר, אור, רעש, ועוד.
3. **תמיכה ויחסים** : בני אדם או בע"ח המספקים תמיכה פיזית או רגשית, מערכות יחסים בבית, בעבודה, ובמרחבי פעילות נוספים. המיקוד אינו באדם או בבעה"ח אלא במידת התמיכה הפיזית או הרגשית שהם מספקים.
4. **עמדות** : עמדות שהן תוצאה נצפית של הרגלים, פרקטיקות, אידיאולוגיות, ערכים, נורמות, אמונות דתיות וכד'. אלו משפיעות על התנהגות פרט בכל הרמות : החל מיחסים בינאישיים, הקשרים קהילתיים וכלה במבנים פוליטיים, כלכליים וחוקיים. לדוגמא : עמדות שליליות/חיוביות כלפי מוגבלות עשויות להוביל ליחס פטרוני/מכבד ברמת הפרט ולמדיניות מפלה או, לחילופין למדיניות מכלילה, מכבדת ומעודדת שוויון ברמת החקיקה ותכנון השירותים. **בהקשר זה מדובר בעמדות חיצוניות לאדם ולא בעמדות פנימיות.**
5. **שירותים, מערכות ומדיניות** : שירותים המספקים גמלאות, הטבות, תכניות מובנות, המיועדות לצרכי הפרט – ציבוריים, פרטיים או וולונטריים. מערכות ארגוניות עירוניות/ ממשלתיות האחראיות על תכנון השירותים ודרך אספקתם. מדיניות המושתתת על חוקים, תקנות, וסטנדרטים ע"י הממשלה בכל הרמות : מקומית, אזורית , לאומית ובינלאומית. בקטגוריה זו מצויים, כמובן, כל שירותי המשרד – על מסגרותיו ותכניותיו, המדיניות העומדת בבסיס השירותים הללו וכן שירותים הניתנים ע"י המחלקות לש"ח והמוסד לבטל"א (קצבאות + מדיניות ושירותים).

ב. הנחיות למילוי השאלון

השאלון כולל 12 פריטים הלקוחים מחמשת עולמות התוכן שפורטו לעיל. מילוי השאלון יתבצע כדלהלן :

1. דירוג כל פריט בסקאלה של שלוש רמות : מ: כלל לא מגביל" ועד "מגביל מאוד.
2. הכוונה היא להשלכה אפשרית שיש לפריט על הגבלת תפקודו של האדם.
2. לאחר דירוג הסקאלה יש לפרט בשתי העמודות שבטבלה את הגורמים המגבילים בסביבת האדם וכן את הגורמים המאפשרים תפקוד.

3. השאלון כולל מסי' פריטים הקשורים לעמדות בסביבת האדם: הן של דמויות המצויות עמו באינטראקציה בינאישית כגון מטפלים ובני משפחה והן עמדות ברמת המאקרו – המבטאות במדיניות ונהלים. בהקשר לפריטי העמדות יש להתמקד בעמדות הקשורות ביכולתו הן של האדם הספציפי (ברמת המיקרו וההתנהלות היומיומית מולו) והן של אדם עם מוגבלות בכלל (ברמת המאקרו והמדיניות) לחיות חיים אוטונומיים ולהגיע למירב עצמאות, אפשרויות בחירה ומימוש עצמי וכן לפער – אם קיים – בין העמדות להתנהלות בפועל (גורמים מאפשרים ומגבילים).
4. בשל הרבדים הרבים הקיימים בסביבה והשפעתם על תפקוד האדם, חשוב מאוד למלא את השאלון בעיון, זאת לאור היכרות עם האדם, יכולותיו, צרכיו ורצונותיו.
5. שאלון זה משמש גם ככלי להבנת עומק ולהתבוננות עצמית של איש המקצוע ממלא השאלון – המהווה חלק מסביבתו הטיפולית של האדם, ועל כן מילוי חשוב ביותר.

ג. שאלון סביבה

גורמים	גורמים	מגביל	מגביל	כלל
מאפשרים	מגבילים	מאד	לא מגביל	מאוד

					נגישות סביבת המקום כולל כבישים, עומס תנועה ותחבורה ציבורית.
					נגישות למרכזי פנאי, תעסוקה, ומסחר ומרחק/קרבה לחברים ובני משפחה.
					מבנה ותכנון מתחם המגורים: שטחים ירוקים, מרחב, מבנה וגודל החדרים, קיומו של מרחב פרטי לדייך
					תאורה
					קול
					ריחות
					צפיפות
					אביזרים וטכנולוגיה לצורך תנועה ותקשורת
					מוצרים וחומרים לצריכה אישית
					מגוון הפעילויות ואפשרויות הבחירה שמאפשרת הסביבה

גורמים מאפשרים	גורמים מגבילים	מגביל מאד	מגביל	כלל לא מגביל מאוד
----------------	----------------	-----------	-------	-------------------

					כללי התנהלות בסביבה; בחירת ורכישת ביגוד ומזון, הרכבת תפריט, ארוחות, סדר וניקיון; פנאי ותעסוקה; כללים לגבי התנהלות אינטימית במרחב הפרטי
					יחסים עם מטפלים/אנשי מקצוע
					יחסים עם בני משפחה/חברים/קרובים/שכנים/בע"ח
					עמדות והתנהלות אנשי מקצוע ומטפלים אישיים ומדריכים (עמדתם לגבי פוטנציאל האדם להתנהל עצמאית ולבחור ופעילותם בנושא)
					עמדות והתנהלות המשפחה הגרעינית והמורחבת כנ"ל
					עמדות והתנהלות מכרים, שכנים וסביבה קרובה אחרת כנ"ל
					מדיניות המסגרת/גוף אחראי אחר על מגורי האדם
					מדיניות המשרד

המלצות לשינויים/ התאמות נחוצות בסביבה לשנה הקרובה (נא לציין שתי המלצות מרכזיות באחד או שניים מתחומי החיים):

1. מוצרים וטכנולוגיה _____ עיכ. _____
2. סביבה פיזית _____
3. תמיכה ויחסים _____
4. עמדות _____
5. שירותים, מערכות ומדיניות _____

נספח ב' : תכנון סביבה לאכילה נכונה (מתוך חוברת אכילה והאכלה)

רקע כללי

בין הפרט וסביבתו קיימת מערכת של יחסי גומלין המשפיעה על איכות חייו. הסביבה שבה מקבלי השירות חיים ופועלים מושפעת מעיצוב השטח, מהמרחב, מהארגון, ומהגירויים החושיים והתפיסתיים לסוגיהם: אור, צבע, קולות הסביבה, תנאים אקוסטיים, ריח, גירויים חושיים, מזג האוויר ועוד. תכנון וארגון הסביבה לאכילה והאכלה נכונה מצריכים התחשבות בתנאים ובמאפיינים רבים המהווים חלק חשוב מסביבת המחיה, ביניהם: המרחב והמרווחים, החלל הייעודי, האוויר, הצבעים, סידורי התאורה, רעש הרקע, סידורי ההאכלה, הבטיחות והבריאות, סידור הרהוט הייעודי והציוד.

קבוצות הדורשות התייחסות מיוחדת הנם מקבלי שירות עם התנהגות מאתגרת ומקבלי שירות סיעודיים הנתקלים בקשיים בתחום האכילה ונדרשים לתמיכה והשגחה מיוחדת.

תכנון סביבה לוקח בחשבון צורכיהם של מקבלי שירות והימנעות ממצב של "עומס יתר" בריבוי פרטים וגירויים בסביבה הקרובה.

תכנון סביבה מיטבי יכול לתת מענה טוב למרבית הבעיות ולמנוע סכנות בעתיד. תכנון כזה ישרת, בסופו של דבר, את כלל ציבור המשתמשים.

המבנה הייעודי

- כניסה - הכניסה לחלל האכילה תהיה המשכית ובמפלס אחד לדרכי הגישה בחצר המסגרת בהתמצאות קלה וברורה במרחב. רצוי כי היא תהיה בגישה קלה, רחבה, נוחה ובשיפוע מתון (בהתאם לכללי הנגישות) כדי למנוע צפיפות, מתח, נפילות, דחיפות ויאפשרו כניסה ויציאה מסודרת וחופשית. מומלץ לשקול בתכנון אפשרויות שונות להקל על התמצאות המשתמשים בחללים השונים ע"י: קשר עין, קו ראייה פנוי, צבע וסימנים מזהים נוספים, שילוט בהנגשה קוגניטיבית וכו'.

- דלתות וחלונות – מומלץ כי דלתות וחלונות יהיו בנויים מחומרים שבסגירתם ופתיחתם לא יוצרים רעש, ומחומרים עמידים לפגיעה, חלונות ודלתות המאפשרים פתיחת אוורור וכניסת אור טבעי, פתח אור מרווח, חופש לתנועה של דלתות (רצוי שיהיה 110 ס"מ). פתיחת הדלתות תהיה רגילה ועם ידית מנוף רגילה, רצוי להימנע מדלתות נגררות.

- מתחם השירותים ונטילת ידיים – מתחם חדר שירותים ועמדות לנטילת ידיים יהיו בסמוך לחלל האכילה. שטח חדרי השירותים יאפשר פרטיות מצד אחד ותמיכת המטפל בשעת הצורך מצד שני. מתחם השירותים יהיה עם אוורור נאות המאפשר כניסה ויאה של אויר באופן שוטף. בעמדות נטילת הידיים יהיו דיספנסרים, ניירות ניגוב, מראות הנגשים עפ"י כללי הנגישות. יש לדאוג לאספקה שוטפת של ניירות ניגוב וסבון.

- חדר האוכל חלל האכילה - מומלץ חדר בצורה ריבועית או מלבנית ברורה. זוויות ברורות עוזרות להתמצאות בשטח ומפחיתות לחץ וחרדה אצלי מקבלי השירות. שטחי הישיבה הייעודיים יהיו מרווחים ומסודרים, כולל מעברים נוחים למטפל ולמקבל השירות.

יצירת "סביבה מרגיעה" וגרייה מבוקרת

- גירויים ויזואליים - ישנה עדיפות לתאורה טבעית, באם תאורה חשמלית מחוייבת יש לתת עדיפות לתאורה צהובה (לא פלורסנטית) שאינה מרצדת או מחממת. יש לתת את הדעת על קישוטים, תמונות וכד' המצויים בחלל. מומלץ לא להעמיס בגירויים.
  - אבחנה בין דמות לרקע: יש להקפיד על יצירת קונטרסט בין המפה לפריטים לכלי האוכל המונחים על השולחן.
  - גירויים שמיעתיים – יש להנמיך את רמת ההדהוד בחדר ע"י ריפוד, שימוש בשטיחי קיר וכד'. במידה ומושמעת מוסיקה רקע. יש להימנע מהשמעתה בווליום חזק בכדי לאפשר שיחה רגועה. רצוי להימנע מהדלקת טלוויזיה בזמן האוכל. אין לנהל שיחות טלפוניות בזמן הארוחה.
- חוויית ההאכלה והאכילה
- ציוד וריהוט לחלל האכילה בהתאם לתקנות הנגישות .
- גימור - מרכיבי הריהוט יהיו ככל האפשר בגימור פינות מעוגל, מלוטשים ומחלקים בהקפדה על מנת למנוע פגיעה במשתמשים. כל רהיט ייבנה מראש עם פינות מעוגלות. רגלי הרהיט, פינות המגירות וכו' – כולם יעוגלו בהתאם.
  - צבע - צבע פסטלי כדי לעודד רוגע, את ייחודיות החדר משיגים על ידי אביזרי הנוי – וילונות, סידור השולחנות ותמונות.
  - שולחנות - יהיו מודולאריים וניתנים לצירוף לאורך ולרוחב עם פתרון לחיבור יציב בין השולחנות. השולחנות יוכנו מחומר כבד יחסית, למניעת הנפה וזריקה.
  - כסאות - מומלץ להתאים באופן ספציפי כיסאות לכל אדם, הריפוד יהיה מבד רחיץ מטופל בחומר ציפוי נגד לכלוך. הבד ושלד הכיסא יהיו עמידים בפני אש לפי התקן. יש לדאוג לכיסאות מטפלים המאכילים. הכיסא צריך להיות מתכוונן בגובה, על גלגלים, עם תמיכת גב נמוכה (כיסא שיננית).
  - ריהוט- מומלץ ריהוט ארגונומי מתאים למידות הגוף ותנועת מקבלי השירות, ייעודי, לפי צורכי המשתמשים, בהתאם לסוגי המוגבלויות השונות. מומלץ לבחור בגוון שאין הלכלוך בולט עליו. רצוי שהרהיטים יהיו בגימור חלק או בחספוס עדין לפי הצורך, ועם כמה שפחות פינות חדות או בולטות.
  - חיפוי – חיפוי רצפות וקירות בשטיחים ובלינוליאום אינו מתאים לחלל האכילה מפאת הנטייה לאסוף אבק, ריחות ולכלוך והיותם מטרה לניסיונות קילוף חוזרים.